

Гордана
ЈЕРЕМИЋ

ПРЕДСТАВЕ ПОСУДА НА ВОТИВНОЈ АРИ ИЗ ЈЕЗДИНЕ

УДК: 069.51:904,652”(047.3)

АПСТРАКТ: Године 1865. Јанко Шафарик је објавио римски споменик из Јездине који се данас налази у Народном музеју у Чачку. Реч је о споменику са вотивним натписом на фронталној страни и представама две посуде на бочним странама. Епиграфски садржај споменика био је предмет више радова, али представе посуде до сада нису посебно разматране. У раду се анализирају форма, функција и симболика ових посуда које су досада потврђене на вотивним арама у западним провинцијама Царства, али и на надгробним споменицима у источном делу Далмације.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Јездина, Чачак, провинција *Dalmatia*, римско доба, жртвеник - ага, комплети посуда, прање руку, ритуали

У античкој збирци Народног музеја у Чачку налази се вотивна ара од жућкастог пешчара која је, у време када је откривена, средином XIX века, служила као часна трпеза у дрвеној капели на сеоском гробљу у Јездини.* Споменик је касније пренет у Музеј.¹ Ару је први публикувао Јанко Шафарик 1865. године (сл. 1), бележећи исказ савременика да је споменик донет са Градине на Јелици.²

Реч је о ари димензија 124 x 49 x 34 cm, која је обрађена са три стране (сл. 2-4). Задња страна, којом је била наслоњена на зид светилишта, само је грубо длетом тесана и пригличана. Врх је на предњој и бочним странама украшен акротеријама, а розетом на фронталној страни. У квадратном натписном пољу уклесани су подаци о божанствима којима је учињен завет (капитолинском Јупитеру и Генију места) од стране војника Ливија Матерна (*Livius Maternus*), центуриона VIII добровољачке кохорте.³ Претпоставља се да је дедикант потицао из неке од галских провинција, с обзиром на то да носи когномен *Maternus*, карактеристичан за келтски ономастикон.⁴ Ара је подигнута 197. године нове ере, у време конзула Латерана и Руфина.

Шафарикову примедбу о пореклу споменика са Градине на Јелици узећемо са резервом. Могуће је да је његов исказ тачан, односно да је до његовог доба

* Приложени текст је резултат рада на пројекту 147001 Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије.

1 Инв. бр. А-1175.

2 Јанко Шафарик, Додатак. Извештај Др. Јанка Шафарика из године 1865. о његовом археолошком путовању, *Споменик САН ХСVIII*, Београд, 1941-48, 264 (са цртежом).

3 Снежана Ферјанчић, Гордана Јеремић, Александра Гојић, *Епиграфски споменици Чачка и околине*, Чачак, 2008, кат. 10.

4 Исто.

споменик са Градине пренет у Јездину. Међутим, питање убикације светилишта, где је ова ара првобитно била постављена, остаје отворено. Археолошким истраживањима висинског црквеног комплекса Јустинијанове епохе (527-565) на Градини није потврђено постојање античког слоја, иако је спорадично проналажен римскодобни материјал.⁵ У градњи црквених и профаних објеката на Градини коришћени су као сполије уломци камених споменика који су потицали са више локација из Чачка и околине. Међу њима се издвајају капители, делови архитрава и стубова,⁶ као и фрагменти са епиграфским садржајем (датовани у II–III и IV–V век).⁷ Са Градине потиче и добро очувана ара посвећена Дијани, која је једном мештанину из села Граба средином XX века служила као кућни праг.⁸

У широј околини Градине спорадично су налажени остаци из римског доба. На пола пута између Чачка и Градине, у селу Горачићи, случајно је откривена остава више од стотину денара и антонинијана, скривена у глиненој посуди, похрањена вероватно у време Галијена 266. или 267. године.⁹ На терену су забележени и подаци о налазима новца Гете и Гордијана III.¹⁰

Вотивна ара Јупитера и Генија места из античке збирке Народног музеја у Чачку могла је да потиче и из саме Јездине, где су још крајем XIX века забележени остаци из римског доба. Године 1892. Феликс Каниц је обишао и описао темељне остатке бедема, дебљине 2,5 m, очуване дужине око 90 m, за које је претпоставио да су из римског периода.¹¹ Међутим, ови наводи никада нису археолошки потврђени. Археолошка ископавања спроведена су у суседној Бељини, где су, иако скромни, пронађени трагови који хронолошки кореспондирају времену подизања аре Јупитеру и Генију места. Реч је о налазима из најстаријег слоја на локалитету Јанковина, где су приликом истраживања приватног касноантичког купатила (*balneum*) у оквиру пољског газдинства (*villa rustica*), откривени укопи у којима се налазио и материјал из периода од средине II до средине III века.¹²

5 | Ту се пре свега мисли на налаз четири римска новчића, поједине форме стакла, које би могле да припадају IV веку, као и налаз једне римске бронзане фибуле. Налази су анахронни и могли су дуго бити у употреби. Уп.: Mihailo Milinković, *Die byzantinische Höhenanlage auf der Jelica in Serbien – ein Beispiel aus dem nördlichen Illyricum des 6. Jh.*, Старинар 51, Београд, 2001, 127.

6 | Mihailo Milinković, н. д., 78-80, Abb. 8-9 (објекат I); 90, Abb. 18 (објекат V); 99, Abb. 24 (црква „Ц“); 110, Abb. 31 (црква „А“).

7 | Snežana Ferjančić, *New epigraphic finds near Čačak*, Balcanica 26, Belgrade, 1995, 175-194.

8 | Милоје Васић, *Нови римски натписи нађени у Чачку*, ЗРHM XVI, Чачак, 1986, 29, сл. 9.

9 | Радивоје Бојовић, *Остава римског новца из Горачића*, ЗРHM XXX, Чачак, 2000, 47.

10 | Радивоје Бојовић, н. д., 46, нап. 2.

11 | F. Kanitz, *Römische Studien in Serbien*, Wien, 1892, 133.

12 | Овом периоду припадају налаз новца Елагабала, омега фибула из II-III века и фрагменти фирнисоване, печачене и барботин керамике. Уп.: Милоје Васић, *Римске терме у Бељини*, ЗНМ XIII, Чачак, 1983, 13; Тајјана Цвјетићанин, *Римска керамика из Чачка и околине*, ЗРHM XVIII, Чачак, 1988, 114-116.

Остављајући дискутабилно порекло аре Јупитера и Генија места по страни, у раду ћемо се детаљније бавити представама на бочним странама споменика које у иконографском смислу носе занимљиве детаље. На левој бочној страни (сл. 3) приказан је крчаг са наглашеним изливником, крушколиког реципијента, који почива на коничној стопи. Дршка крчага, која спаја врат и трбух, завршава се волутом на доњем крају. На десној бочној страни аре (сл. 4), у уоквиреном пољу, представљена је плитка посуда са дршком окренутом на горе, са словима *P* и *I* у горњим угловима. Посуда је кружна, двоструко прстенасто наглашеног дна, са ваљкастом дршком, која се према реципијенту трапезасто шири. Крај дршке данас није могуће прецизно реконструисати, јер је споменик на том месту оштећен, али према цртежу Јанка Шафарика могуће да је био кружног облика са средишњом перфорацијом.¹³

Крчази и посуде са дршком представљају комплете посуда који су имали заједничку примену у свакодневном животу античког становништва, како у профаној, тако и у сакралној сфери. У стручној литератури посуда са дршком се на немачком језику назива *Griffschale*.¹⁴ Овај тип посуда у литератури се назива *patera*.¹⁵ Међутим, реч је о погрешној идентификацији која почива на старој заблуди о култној намени ове посуде.¹⁶ Под појмом *patera* (грчки *φιάλη*), у римском свету подразумевала се посуда у облику омфалоса, која је коришћена приликом либације или испијања течности, док посуда са дршком само формом подсећа на њу.¹⁷ Латински назив за посуду са дршком био је *trulleum* (или *trulleus*), како је помињу Варон и Плиније,¹⁸ а јавља се и у облику *malluvinum*, што је кованица речи рука (*manus*) и прати (*lavare*), о чему нас обавештава Фест: „*Mallavium dicitur, quo manus lavantur.*”¹⁹

Представе крчага и посуда са дршкама срећу се у зидном сликарству (сл. 5), на надгробним, вотивним и почасним рељефима, као и у археолошки

13 Јанко Шафарик, н. д., 264 (цртеж).

14 *Griff m.* је дршка, а *Schale f.* здела, чинија, плитица, округла плитка посуда; Jovan Kangrga, *Nemačko-srpskohrvatski rečnik*, Beograd, 1959, 536; Bogoslav Šulek, *Nemačko-hrvatski rečnik*, Zagreb, 2004, 319, 687. Адекватан назив за ову посуду би био „умиваоник”.

15 Упореди међу најзначајнијим радовима: Olga Brukner, *Rimska keramika u jugoslovenskom delu provincije Donje Panonije*, Beograd, 1981, 40, Т. 98/2, 4 (IV-VI век); Снежана Николић-Ђорђевић, *Античка керамика Сингидунума*, Singidunum 2, Beograd, 2000, тип IV/1 (II век - један примерак).

16 Hans Ulrich Nuber, *Kanne und Griffschale*, Bericht der Römisch-germanischen Kommission 53 (1972), Mainz, 1973, 140.

17 Hans Ulrich Nuber, n. d., 96, са старијом литературом. Аутор изричито прави разлику између шоља са дршком (*Griffschale*) и патера, сличност је само техничке природе. Он наводи примере да се обе посуде могу наћи истовремено на рељефима, али да је шоља са дршком увек у комплекту са крчагом. Уп.: *Isti*, n. d., 96-99.

18 Hans Ulrich Nuber, n. d., 141. Овај израз би требало разликовати од појма *trulla* којим је означаван реципијент за пресипање течности (кутлача).

19 Hans Ulrich Nuber, n. d., 142.

затвореним целинама. У Помпејама су овакви комплети регистровани у непосредној близини просторија за ручавање, односно на местима где су слуге, које су опслуживале при обедима, имале приступ.²⁰ На надгробним стелама често се јављају у оквиру представа погребна (даћа), на којима покојник лежи на клини, са треножним столом пуним обредне хране испред себе. Са стране стоји слуга који у рукама држи крчаг и посуду са дршком.²¹

Добар илустративни пример представљају рељефне представе на надгробним споменицима из источног дела провинције Далмације. Концентрација ових споменика забележена је у области Косјерића, Ужица и Пожеге, где се уочава да је мотив слугу са комплетом посуда био веома омиљен. Представе се јављају на стелама или, чешће, бочним странама надгробних коцки.

На стелама из Скелана и Врањана,²² испод представа покојника, у посебном рељефном пољу приказани су елементи приликом погребна – треножни сто у средишњем делу, са обредном храном и пићем, док са леве и десне стране слушкиња и слуга приносе крчаг и шољу са дршком. На бочним странама надгробних коцки јављају се појединачне представе слушкиња или слугу који у рукама држе ове комплете. Примери су забележени у Сечој Реци,²³ Карану,²⁴ Пожеги,²⁵ Устиколини²⁶ (сл. б) и Рогатици,²⁷ а датовани су на крај II и почетак III века.

У прилог омиљености приказивања комплета током II–III века сведоче и представе на реверсу новца царева Марка Аурелија, Каракале, Александра Севера, Гордијана III и Филипа II, где су посуде представљене у симболичној вези са *pietas*-ом.²⁸

Крчази и посуде са дршком често се јављају и на бочним странама вотивних ара, како је забележено и на нашем споменику. Ове представе на арама углавном су регистроване у западним провинцијама Царства. У обимном

20 Hans Ulrich Nuber, n. d., 85.

21 Hans Ulrich Nuber, n. d., 86-87.

22 Радмила Зотовић, *Римски надгробни споменици источног дела провинције Далмације*, Ужице, 1995, 107-108, кат. 32, сл. 32 (Скелани); 105-106, кат. 23, сл. 23, 23а (Врањани) (у даљем тексту: Радмила Зотовић, *Надгробни споменици*).

23 Радмила Зотовић, *Надгробни споменици*, 126-127, кат. 137, сл. 137, 137а-б.

24 Петар Петровић, *Римски камени споменици из Карана*, Титово Ужице, 1986, 27, бр. 20, сл. 23 и бр. 21, сл. 24 (цртеж). За споменик бр. 21 аутор тврди да је нестао. Иконографска схема код споменика бр. 20 и 21 је готово идентична, па помишљамо да је можда у питању једна иста надгробна коцка.

25 Пожегу као место налаза наводи Петар Петровић, н. д., 33, сл. 33. Радмила Зотовић, *Надгробни споменици*, 126, кат. 136, бележи да је споменик из Ужица.

26 Димитрије Сергејевски, *Нови камени споменици из Устиколине и Рогатице*, Гласник Земаљског музеја XLVIII, Сарајево, 1936, 7, Т. I, 10; Петар Петровић, н. д., 31, сл. 29; Radmila Zotović, *Population and Economy of the Eastern Part of the Roman Province of Dalmatia*, BAR International Series 1060, Oxford, 2002, 39, fig. 48.

27 Димитрије Сергејевски, н. д., 10-11, бр. 10, сл. 9.

28 Hans Ulrich Nuber, n. d., 91.

корпусу бенефицијарних натписа, ови комплекти су забележени на тридесет три споменика,²⁹ често се јављају у комбинацији са другим обредним прибором – ножевима, секирама, копљима, патерама (в. табелу 1). Споменици се групишу у пет провинција: Британији (две представе), Горњој Германији (двадесет), Норику (две), Горњој Панонији (четири) и Доњој Панонији (пет),³⁰ а дедиканти ара су од обичних војника до официра и заповедника. Овом броју свакако треба додати и представе на жртвеницима подигнутим од стране других војника или цивила, али статистика са публикованих бенефицијарних споменика унеколико нам може помоћи у локализовању географских области у којима су ове теме биле омиљене. Уочљиво је да су споменици раширени на подручју где преовлађује келтско становништво.

Представе комплекта крчага и посуда са дршком послужиле су Х. У. Нуберу за њихово типолошко, хронолошко и територијално разграничење. Прво и основно питање које је Х. У. Нубер разрешио, јесте њихова функција: то су комплекти посуда који су служили за прање руку које се обављало пред почетак obroka, даће или чина жртвовања.³¹ Ликовни примери из тореутике и са рељефа доносе податке о начину прања руку помоћу ових комплекта (сл. 7): господар је прво једну, а потом другу руку приносио изнад посуде са дршком, док га је слуга поливао водом из крчага, а затим му додавао ланени убрус, који се често приказивао као пребачен преко слугиног рамена. Крчаг се према правилу држао у десној, а посуда са дршком у левој руци.

На основу обимне грађе, Х. У. Нубер је издвојио седам основних типова ових комплекта. Три припадају хеленистичким, а четири римским формама. Посуде су израђиване од бронзе, племенитих метала, стакла, алабастера и печене глине.

Посуда са дршком и крчаг из Јездине припадају Нуберовом типу Кентербери (Canterbury) комплекта.³² За *trulleum* је карактеристичан мање или више изражен умбо на средишњем делу дна који почива на прстенастој стопи.³³ Дршка, која је по правилу канелована, завршава се у облику људске или овнујске главе или главе пса, док се дршке крчага овог типа на горњем делу такође често завршавају сличним протомима.³⁴

29 | *Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiärer-Inschriften des Römischen Reiches. Der römische Weihebezirk von Osterburken I*, ed. E. Schallmayer–K. Eibl–J. Ott–G. Preuss–E. Wittkopf, Stuttgart, 1990.

30 | Vladislav Popović, *Une station des bénéficiaires à Sirmium, Comptes rendus de l'Académie des inscriptions et belles-lettres (janvier-mars 1989)*, Paris, 1989, 116-122; Miroslava Mirković, *Beneficiarii consularis in Sirmium*, Chiron 24, München, 1994, 345-404.

31 | Hans Ulrich Nuber, n. d., 104.

32 | Hans Ulrich Nuber, n. d., 60-73, Taf. 10-11.

33 | Hans Ulrich Nuber, n. d., 63.

34 | Hans Ulrich Nuber, n. d., 62. Уколико претпоставимо да се дршка јездинске посуде ипак завршавала кружно са средишњом перфорацијом, аналогију можемо пронаћи у керамичкој посуди из гроба спаљеног покојника из Péronnes-lez-Binche. Уп.: Isto, 79, Abb. 2, a, b, Liste L 42.

Кентербери-комплети посуда се јављају како у источним, тако и у западним провинцијама Царства. У употребу улазе вероватно у доба Флавијеваца, 70-их година I века нове ере, а нарочито омиљене постају током II–III века.³⁵ Х. У. Нубер претпоставља да су произвођени у више радионичких центара: у италским, галским (посебно јужногалским) и подунавским (панонским) провинцијама.³⁶ Керамичке форме, које имају за узор металне Кентербери-комплете, произвођене су од доба Флавијеваца у легијским лончарским радионицама.³⁷

Комплет посуда на јездинском жртвенику, као и сам жртвеник, уводе нас у свет римских правила који се поштовао приликом жртвовања, а које се на основу ликовних приказа могу реконструисати. Међу најбољим примерима су рељефи из Падове, Бона и Рима (сл. 8, 9), на којима су приказани учесници у култној радњи: испред храма, око жртвеника се налазе особа која жртвује, главе покривене велом (*capite velato*), свештеник и помоћници који доводе жртвену животињу, међу којима један у руци држи секиру. Поред особе која жртвује налази се лице које носи кадионицу, као и слуга (*camillus*) који држи крчаг у десној и посуду са дршком у левој руци. Цео ритуал прати један или више музичара који свирају двојнице, а чији је задатак био да надјачају заглушујућу буку која се сматрала лошим предзнаком (*omen*).

Приликом чина жртвовања бика (*immolatio boum*) или више животиња (*suovetaurilium*), свечану поворку која се кретала према ари, предводили су свештеник и особа која приноси жртву. Ова особа изговара молитву, пере руке водом, која обавезно мора да је текућа са извора или реке, и брише их. У међувремену се жртвени бик чисти, чело му се шкروпи вином или сланом мешавином (*mola salsa*) и украшава. Уз молитву, жртвени слуга (*pora*), који стоји десно од животиње, ударцем секире или бата обара је на земљу, док кољач (*cultrarius*), заривањем ножа у жилу куцавицу омогућава да потече крв која се, сакупљена у здели (*patera*), пролива на ару. Из животиње се ваде органи, прегледају и, посути сланом жртвеном кашом (*mola salsa*), стављају у чинију (*lanx*) или се кувају у лонцу (*olla extaris*). Особа која врши жртву приноси ове органе са осталим жртвеним даровима (*hostia*) на олтар и још једном све прска вином. На крају се месо пече и једе.

Претпостављамо да се оваквог обреда придржавао и Ливије Матерно, центурион VIII добровољачке кохорте, приликом освећења жртвеника 197. године, у част Јупитеру и Генију места, да би одужио или учинио нама непознати завет овим божанствима. Представе посуда на бочним странама аре само јасније наглашавају Матернову намеру да ће жртвовање учинити према свим канонима, како би молитва, упућена овим божанствима, могла да буде услишена.

35 | Hans Ulrich Nuber, n. d., 65.

36 | Hans Ulrich Nuber, n. d., 67-68.

37 | Hans Ulrich Nuber, n. d., 80.

Images of Vessels on One Ara from the Classical Period Collection of the National Museum in Cacak

On the votive ara, which served as an altar-table in the cemetery church in Jezdina in the mid XIX century, there are two vessels on both sides – a jug on the foot and a shallow vessel of a ring bottom and a long handle with profiled end. The ara was built by a commander of one military unit cohorts VIII voluntariorum – centurion Livius Maternus in the honor of Jupiter and Genius loci in 197.

In this work there is a discussion about the purpose of the presented vessels. It is a set of vessels used in everyday life but they also talk about the cult of the inhabitants in the Roman period. These sets of vessels were used for hands washing before meals, or sacrifice act. Sets of vessels were recorded on beneficiary monuments in five provinces of the west part of the Roman Empire (Britannia, Germania Superior, Noricum, Pannonia Superior and Pannonia Inferior), while in eastern provinces there is a lack of these vessels. However, we find images of the set of vessels on the thumbs in the eastern part of the province Dalmatia, in the region of Kosjeric, Uzice and Pozega, which were settled with Celtic population.

The jug and a vessel with a handle from the arae in Jezdina belong to Canterbury-type of sets according to the classification of H.U. Nuber. This type was made of bronze and was widely spread all over Roman Empire, especially during II-III century and it was produced in Italic, Gallic and Pannonian workshops, and it was also imitated in ceramic forms, recorded in legion centers from Britain to Bulgaria.

Gordana JERIC, M.A.

Les représentations de récipients sur une autel de la collection antique du Musée national à Cacak

Sur l'autel votif, qui au milieu du XIXème siècle servait de ciborium à l'église sépucrale à Jezdina, figurent sur les parties latérales deux récipients – une cruche, au pied, et un récipient peu profond, à fond en anneau et à poignée longue avec une extrémité profilée. L'autel fut édiflée, en l'honneur de Jupiter (Iuppiter) et du Génie du lieu (Genius loci) en 197, par le centurion Livius Maternus, commandant de l'unité cohors VIII voluntariorum.

Dans ce travail, on discute sur l'emploi des récipients présentés. Il s'agit d'un ensemble de récipients, utilisé dans la vie quotidienne, mais aussi dans le culte des citoyens de l'Antiquité. De tels ensembles de récipients servaient au lavage des mains, avant le commencement du repas, du repas funèbre ou de l'acte de sacrifice. Les ensembles de récipients sont inscrits sur des monuments bénéficiaires dans cinq provinces de la partie occidentale de l'Empire romain (Britannia, Germania Superior,

Noricum, Pannonia Superior et Pannonia Inferior), dans les provinces orientales leur absence se manifeste. Cependant, on trouve des représentations d'ensembles de récipients sur les monuments funéraires dans la partie orientale de la province de Dalmatie, dans la région de Kosjeric, d'Uzice et de Pozega, qui était peuplée par des habitants celtes.

La cruche et le récipient à poignée longue de l'autel de Jezdina appartiennent à l'ensemble de type – Canterbury, selon la classification d'H. U. Nuber. Le type était fabriqué en bronze et était extrêmement répandu dans l'Empire romain entier, surtout durant le IIème-IIIème siècle, et il était fabriqué dans les ateliers italiques, gaulois et pannoniens, mais aussi il était imité dans les formes céramiques, relevées dans les centres de légion de la Grande-Bretagne jusqu'à la Bulgarie.

Gordana JERICIC, Mr

налазиште	божанства	дедиканти	датовање	рељефне представе лево / десно	CBFIR* No.
Britannia					
1 Binchester (Vinovia), Kastellvicus	IOM, Matres Ollototae	bfc	III в.	нож и секира / крчаг и посуда са дршком	3
2 Housesteads (Vercovicium), mithraeum	Mithras	bfc	око 246.	посуда са дршком / крчаг	14
Germania Superior					
3 Bad Wimpfen, BW, D	IOM	mil coh II Hisp, bf praefecti	око 121./122.	крчаг и посуда са дршком / нож	100
4 Friedberg, H, D, mithraeum	Virtus invicti Imperatoris	bfc	180.-185.	бенефицијарно копље / крчаг и патера	103
5 Heilbronn-Böckingen, BW, D	IOM, Mars Caturigus, Genius loci	bfc	1/2 II в.	крчаг и посуда са дршком / нож и секира	110
6 Jagsthausen- Olnhausen, BW, D	IOM, Iuno, Genius loci	mil leg VIII Aug, bfc	179.	3 ножа у футроли и пијук / крчаг и посуда са дршком, са бенефицијарним копљем	114
7 Jagsthausen- Olnhausen, BW, D	IOM, Iuno, Genius loci	bfc	13. март 167.	испод кипариса укрштени нож и секира / кипарис на коме су два пауна, испод крчаг и шоља	115
8 Mainz (Mogontiacum), RPF, D	Erona	trib mil leg XXII Prim	Севери	дрво ловора / крчаг и посуда са дршком	132
9 Obernburg, Bay, D	IOM, Genius loci, Dei immortales	mil leg XXII Prim, bfc	15. јули 201.	посуда са дршком / сноп муња	141
10 Osterburken, BW, D, бенефицијарно светилиште	IOM, Iuno	bfc	180.	крчаг и посуда са дршком; бик / сноп муња; дивојарац	147
11 Osterburken, BW, D, бенефицијарно светилиште	IOM, Iuno, Genius loci	mil leg XXII prim, bfc	око 178.	сноп муња, испод нож, секира и крчаг / дрво са гнездом птица и змијом	149
12 Osterburken, BW, D, бенефицијарно светилиште	IOM, Iuno Mars Exalbiovicus, Genius loci, dei deaeque omnes	mil leg VIII Aug, bfc	око 185.	крчаг и посуда са дршком / сноп муња	150
13 Osterburken, BW, D, бенефицијарно светилиште	IOM, Iuno, Genius loci	bfc	крај II в.	крчаг / посуда са дршком и нож	157
14 Osterburken, BW, D, бенефицијарно светилиште	I O M, Iuno, Genius loci	bfc	поч. III в.	крчаг и посуда са дршком / нож и секира	164
15 Stockstadt, Bay, D	---], Genius loci	bfc	191.	---] / крчаг и посуда са дршком	178

Табела 1 - Комплекти крчага и посуда са дршкама на бенефицијарним арама

16	Stockstadt, Bay, D	Mercurius	bfc	2/2 II в.	крчаг и посуда са дршком / 2 ножа у футроли	179
17	Stockstadt, Bay, D	IOM, Iuno, Genius loci	bfc	26. јули 182.	секира / крчаг и пагера	180
18	Stockstadt, Bay, D	IOM, Iuno, Genius loci	mil leg VIII Aug, bfc	20. фебр. 182.	крчаг и посуда са дршком / секира и футрола са ножевима	181
19	Stockstadt, Bay, D	Nymphae	bfc	166.	из крчага излива вода у шољу / риба и дрво	184
20	Stockstadt, Bay, D	Mercurius	bfc	186.	крчаг и посуда са дршком / 2 ножа у футроли и секира	185
21	Stockstadt, Bay, D	IOM, Iuno, Genius loci	mil leg VIII Aug, bfc	око 186.	посуда са дршком / футрола са 2 ножа и секира	187
22	Stockstadt, Bay, D	Mercurius	bfc	II-III в.	кадуцеј / крчаг и посуда са дршком	196
Noricum						
23	Целве (Celeia), Sl	IOM	bfc	120-130	розега / крчаг	225
24	Целве (Celeia), Sl	IOM	bf	154-158	крчаг / пагера	234
Pannonia Superior						
25	Сисак (Siscia), Hr	Segeta	bf procuratoris	крај II в.	здепа са класјем / крчаг и пагера	308
26	Требње (Praetorium Latobicozum), Sl	IOM	bfc	II в.	крчаг / пагера	340
27	Требње (Praetorium Latobicozum), Sl	IOM	vet leg I Adiutr ex bfc	крај II-III в.	крчаг / пагера	355
28	Будимпешта (Aquincum), Hu	IOM	bf procuratoris	II-III в.	крчаг / посуда са дршком	373
Pannonia Inferior						
29	Sirmium, SRB	IOM, Genius Imp.	bfc leg II Adiutr	195.	пагера / urceus	Chiron 24**
30	Sirmium, SRB	IOM, Genius Imp.	bfc I et II Adiutr	224.	крчаг и посуда са дршком	Kat. 6
31	Sirmium, SRB	IOM	bfc	231.	пагера / жртвена животиња, urceus	Kat. 18
32	Sirmium, SRB	IOM	bfc leg II Adiutr	II- III в.	пагера / urceus	Kat. 23
33	Sirmium, SRB	IOM	bfc	II в.	urceus / пагера	Kat. 36
						Kat. 67

*СВФИР = *Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiarier-Inschriften des Römischen Reiches. Der römische Weihebezirk von Osterburken I*, ed. E. Schallmayer-K. Eibl-J. Ott-G. Preuss-E. Wittkopf, Stuttgart 1990.

** Chiron 24 = M. Mirković, Beneficarii consularis in Sirmium, Chiron 24, 1994, 345-404.

Сл. 1- Жртвеник из Јездине, цртеж (према: Ј. Шафарик, Споменик САН ХСVIII, 1941-48, 264)

Сл. 2 - Жртвеник, фронтални изглед

Сл. 3 – Жртвеник, лева бочна страна

Сл. 4 – Жртвеник, десна бочна страна

Сл. 5 – Силистра (*Durostorum*), фреска из гробнице из IV века
(према: Д. П. Димитров, М. Чичикова, Късноантичната
гробница при Силистра, София 1986, обр. 29)

Сл. 6 – Устиколина, надгробна коцка, служавка (према: Д. Сергејевски,
ГЗМ XLVIII, 1936, Т. I, 10)

Сл. 7 – Брешиа, касета од слоноваче, око 380. године, довођење Христа пред Понтија Пилата (према: H. U. Nuber, Bericht der RGK 53 (1972), 1973, Taf. 28, 4)

Сл. 8 – Падова (горе) и Бон (доле), арс са сценама жртвовања, (према: H. U. Nuber, Bericht der RGK 53 (1972), 1973, Taf. 24)

Сл. 9 – Рим, славолук и рељеф са сценама жртвовања (према: H. U. Nuber, Bericht der RGK 53 (1972), 1973, Taf. 26)